

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ ЗОВНІШНОСТІ ЖІНКИ В ПОЛЬСЬКИХ І УКРАЇНСЬКИХ ПАРЕМІЯХ

Стаття присвячена з’ясуванню особливостей репрезентації зовнішності жінки в польських та українських пареміях. Порівняно засоби вербалізації загальної та деталізованої оцінки зовнішності осіб жіночої статі в них. Описано традиційні погляди на зріст, комплекцію, одяг жінок, відображені в польських та українських прислів’ях і приказках. На фразеологічно-паремійному матеріалі порівнюваних мов висвітлено специфіку представлення рухової активності жінок, розкрито погляди на шлюб із вродливою особою жіночої статі. Окреслено місце деминутивів в описі жіночої вроди. Визначено функції іронічних паремій на позначення зовнішності жінок.

Ключові слова: паремії, прислів’я, приказки, польська мова, українська мова, засоби вербалізації зовнішності жінки, традиційне суспільство, фразеологічно-паремійний матеріал.

Shkitska, I. Verbalisation of Female Appearance in Polish and Ukrainian Proverbs. *Despite extensive research on verbalising female images, contemporary studies in comparative linguistics are increasingly pertinent due to their capacity to illuminate the unique characteristics of different ethnicities and foster more harmonious intergender interactions and intercultural communication.*

This article aims to elucidate the specific features of the representation of female appearance in Polish and Ukrainian proverbs. By fulfilling this aim, the author hopes to achieve the following objectives based on the phraseological and proverbial material of the compared languages: (a) to analyse the means of verbalising general and detailed assessments of the appearance of female individuals in Polish and Ukrainian cultures; (b) to describe the views on women’s height, build, and attire as reflected in Polish and Ukrainian proverbs and sayings; (c) to illuminate the specific characteristics of the representation of women’s motor activity; (d) to reveal the views on marriage with a beautiful female representative in traditional society.

The article delineates the place of diminutives in the description of female beauty. The author defines the functions of ironic proverbs by denoting the appearance of female individuals, revealing the symbolism and polyfunctionality of hair, and demonstrating its role in the traditional female image. Polish and Ukrainian proverbs denoting female representatives of tall and short stature, robust build, and slender physique are presented as dominant in describing the female figure and complexion. Based on the analysis of phraseological and proverbial material of the Polish and Ukrainian languages, views on female corpulence in traditional society are elucidated.

The analysis of Polish and Ukrainian paremias shows commonalities and differences in perceptions of female beauty. Ukrainian paremias demonstrate a more detailed and often idealised depiction of a woman's facial features and hair, attest to greater diversity in descriptions of women's attire, and contain vivid metaphors and comparisons. In contrast, Polish proverbs and sayings more frequently emphasise female representatives' modesty.

Postures and motor activity of women are represented by a relatively small group of paremias, among which Ukrainian examples constitute the vast majority. Women's motor activity is reflected in proverbs and sayings denoting sitting, standing, walking, running, rapid movement, dancing, etc. In these, women are frequently compared with representatives of the animal world: birds (a crow, a peacock, a hen, a magpie), domestic animals (a sheep, a mare, a goat), wild animals (a frog, a roe deer, a mouse), which creates a comical effect and enhances the emotional impact of the paremiological units. Both compared cultures warn against marriage with beautiful women.

Keywords: *paremias, sayings, Polish language, Ukrainian language, means of verbalising female appearance, traditional society, phraseological and paremiological material.*

Вступ

Для другої половини ХХ – початку ХХІ ст. характерне збільшення інтересу вчених різних галузей до гендерологічної тематики. Сказане стосується й лінгвістики, у межах якої виник новий науковий напрям – гендерна лінгвістика (Космеда, 2014). Глобалізаційні процеси та посилення феміністичних рухів у світі зумовлюють інтерес дослідників до образу жінки, зокрема особливостей його вербалізації в різних культурах, наприклад (Pauwels, 1998; Сукаленко, 2010; Кісь, 2012).

Особливо цінним джерелом для вивчення традиційних поглядів на осіб жіночої статі є фразеологічно-паремійний матеріал, що акумулював досвід і мудрість поколінь, увібрав у себе мовні коди та народну ментальність. Низка праць мовознавців присвячена репрезентації гендеру у фразеології (Бойко, 2011; Skommer, 2011; Puda-Blokesz, 2016; Пруднікова, 2019; Лозицька, 2021), а також висвітленню стереотипних уявлень про представників жіночої та чоловічої статі, відображених у фразеологізмах і пареміях (див. напр. (Капак, 2010; Гапєєва, 2018; Ковальчук & Алексєєв, 2019; Olszewska, 2023; Шкіцька, 2024)).

Проте, незважаючи на великий доробок учених у висвітленні засобів вербалізації жіночих образів, актуальності сьогодні набувають порівняльні мовознавчі студії, що дають змогу краще зрозуміти самотність різних етносів й сприяють гармонізації міжгендерної інтеракції та міжкультурного діалогу.

Метою нашої наукової розвідки є з'ясування особливостей репрезентації зовнішності жінки в польських та українських пареміях. Досягнення мети передбачає виконання таких **завдань**: на фразеологічно-паремійному матеріалі порівнюваних мов: (а) проаналізувати засоби вербалізації загальної та деталізованої оцінки зовнішності осіб жіночої статі в польській і українській культурах; (б) описати погляди на зріст, комплекцію і одяг жінок, відображені в польських та українських прислів'ях і приказках; (в) висвітлити специфіку представлення рухової активності жінок; (г) розкрити погляди на шлюб із вродливою представницею жіночої статі в традиційному суспільстві.

Методи дослідження

Описовий метод уможливив виокремлення та характеристику семантичних різновидів паремій на позначення зовнішності представниць жіночої статі, з'ясування специфіки засобів вербалізації жіночої зовнішності в польських і українських прислів'ях і приказках. *Метод класифікації* дав змогу впорядкувати виокремлені за різними критеріями групи паремій та засоби вербального втілення образу жінки в них. *Методи аналізу та синтезу* використано для опрацювання здобутків вчених у царині пареміології, порівняльного мовознавства, гендерної та когнітивної лінгвістики, що дало змогу висвітлити історію питання. *Метод компонентного аналізу* забезпечив виявлення мовних засобів, що становлять семантичну домінанту в аналізі прислів'їв і приказок на позначення жіночої зовнішності. *Порівняльний аналіз* дав змогу визначити спільне і відмінне в репрезентації зовнішності жінки в польських та українських пареміях. *Метод кількісного аналізу* уможливив порівняння кількісної репрезентації польських та українських паремійних одиниць різних груп на позначення жіночої зовнішності.

Виклад основного матеріалу

За словами проф. В. Кононенка, істинність оцінки прямо пропорційна її відповідності загальнонародним критеріям (Кононенко, 2002: 64–65). Розглянемо вияви зовнішності жінки в польських та українських прислів'ях і приказках.

1. Загальна оцінка зовнішності. У межах паремій на позначення зовнішності представниць жіночої статі виокремлюємо позитивно-оцінні та несхвальні. Засобами вербалізації жіночої вроди в польських

пареміях постають прикметники *ładna, piękna, śliczna, nadobna*: *Kiedy się ożenić, to z ładną panną* (Adalberg, 1889–1894: 367); *Ta panna ładna / najładniejsza, co za mąż idzie* (там само: 379); *Każda kochanka jest piękna* (там само: 213); *Najpiękniejsza panna, która do ślubu staje* (там само: 379); *Gdzie są piękne pszenice, tam są śliczne dziewice* (там само: 454); *Kto bierze nadobną dziewicę, ten sieje dla wróblów pszenicę* (там само: 120).

В українських пареміях на позначення жіночої краси функціонують прикметники *гарна, гожа, красива, красна, ладна, свіжа, хороша, файна*, а також іменники *кряля* і *красота*: *Як гарна молодиця, то гарно подивитися* (Номис, 2003: 186); *Не жаль мені того воза, коби дівка була гожа* (Плав'юк, 1946: 45); *Красна, як з каменя вибита; Ладна, як з воску вилята; Така ладна, що аж за очі хапле* (Пазяк, 2001: 37); *Сама собі набула, бо хороша була* (Плав'юк, 1946: 212); *Файна як намальована* (Пазяк, 2001: 31); *Котра крайна – тота файна* (Плав'юк, 1946: 168); *Кряля така, що тільки гм і годі* (Номис, 2003: 176); *Люба моя красото, люблю тебе за тото* (Плав'юк, 1946: 169).

Вродлива жінка в українській культурі часто порівнювана з картинами: *Гарна, мов змальована* (Пазяк, 2001: 31); *Жінка, як картиночка* (там само: 61); *Така гарна, як пані намальована* (Номис, 2003: 176). У польській та українській культурах вродлива дівчина / молодиця порівнювалася з: **(а) ягодами, фруктами**: *Panna, jak skawińska wiśnia* (Adalberg, 1889–1894: 499); *Dziewczyna jak malina* (там само: 675); *Дівчина, як малина* (Пазяк, 2001: 35); *Гарна, як ягідка* (там само: 31); *Молода і хороша, як ягідка* (Номис, 2003: 176); *Дівчина, як яблучко наливчате* (Пазяк, 2001: 35); **(б) рослинами** (переважно квітами): *Цвіте, як рожка / вишня, квітка, маківка* (Пазяк, 2001: 209); *Дівчина росте, як квітка в саду* (там само: 34); *Гарна дівчина, як у лузі калина* (УПТП: 89); *Гарна дівка, як маківка / маків цвіт* (Номис, 2003: 176); *Гарна, наче калина / квітка у полі* (Пазяк, 2001: 31); *Дівка, як чічка* (там само: 34); *Гарна, як квітка гайова* (Номис, 2003: 176); *Дівчина, як рожка* (Пазяк, 2001: 34); *Тітка, як повна квітка* (там само: 63); *Дівчина, як веснянка* (там само: 35); *Розцвіла, як калина / рожка навесні* (там само: 203); *Свіжа, мов квітка* (там само: 45); **(в) лялькою**: *Гарна, наче лялька* (Пазяк, 2001: 31); **(г) порою року** (зазвичай весною): *Гарна, наче весна* (там само). Саме ця пора року часто зображується у вигляді гарної молоді дівчини з вінком квітів на голові (Жайворонок, 2006: 80); **(д) небесними світилами**: *Гарна, як сонце* (Пазяк, 2001: 31); *Дівчина, як сонечко* (там само: 35);

Гарна, наче зіронька на небі (там само); *Як зірниця зійшла – така гарна ввійшла* (Номис, 2003: 176). Зірка в українській культурі є символом яскравого світла, краси взагалі, гарної дівчини (Жайворонок, 2006: 254); **(д) дорогоцінними металами:** *Дівчина, як золото* (там само: 34).

На позначення предмету порівняння в українських пареміях часто використовуються пестливі форми іменників: *зіронька, картиночка, сонечко, яблучко, ягідка* і т.д. Вони підсилюють позитивнооцінне значення висловлювань, що описують жіночу вроду. Загалом українській мові притаманні розгалужені синонімічні та варіативні ряди зі зменшувально-пестливими суфіксами (демінутивами) (Богдан, 1998: 33), що передають найтонші порухи людської душі й свідчать про відчуття емоційної тональності слів.

Звернімо увагу, що порівняння представниць жіночої статі з різними птахами відрізняються за значенням. Так, приказки *Дівчина, як ластівка; Дівчина, як лебідка* (Пазяк, 2001: 35) маркують загальну позитивну оцінку, паремія *Красива, наче пава* (там само: 37) характеризує вроду, приказка *Дівча, як перепелиця* (там само: 35) – зріст, натомість приказка *Дівка, як сова* (там само: 34) дає негативну оцінку зовнішності.

Доволі неочікуваним для сучасного носія мови є порівняння дівчини зі свіжим сіном, грибами, дзеркалом: *Гарна, як сіно в годину* (Номис, 2003: 176); *Свіжа / хороша, як сиріожка* (Пазяк, 2001: 45); *Гарна, наче печеричка* (там само: 31); *Дівчина як дзеркало* (там само: 35). Вербалізації гарної зовнішності в пареміях слугують не тільки лексичні засоби, а й граматичні: *Така, хоч видивись* (Номис, 2003: 176); *Там то личко, там то стан, не задурно любив пан* (Плав'юк, 1946: 184).

Несхвальну оцінку зовнішності жінок репрезентує менша кількість паремійних одиниць. У польських пареміях засобами вербалізації жіночої невроди постають: (а) прикметники *brzydka, szpetna, straszna*: *Brzydka jak koczkodan* (małpa) (Adalberg, 1889–1894: 668); *Konia ślepego, chłopca starego, brzydkiej jejmości – nikt nie zazdrości* (там само: 220); *Stroi się, a przedsię szpetna* (там само: 523); *Straszny jak czarownica / wiedźma* (там само: 702); (б) іменники *straszydło, czupiradło*: *Nie pomoże bielidło, kiedy baba straszzydło* (Adalberg, 1889–1894: 8); *Nie pomoże zwierciadło, kiedy panna czupiradło* (там само: 379).

Засоби вербалізації несхвальної характеристики зовнішності представниці жіночої статі в українських пареміях становлять

прикметники *ряба, погана, негожа, кривоклуба, рідкозуба* і под., іменник *потороча* (опудало, привид): *Хоч ряба та погана, та її доля кохана* (Номис, 2003: 53); *Хоч іди ти і до пана, то все таки ти погана* (Плав'юк, 1946: 241); *Гоже, не гоже, але сотворіння Боже* (там само: 99); *Кривоклуба ще й рідкозуба* (там само: 171); *Скажуть на дівку: що се таке потороча* (Номис, 2003: 176).

Серед польських та українських паремій, що негативно описують зовнішність представниць жіночої статі, багато іронічних. Серед них приказки, у яких описувана ситуація / предмет порівняння не відповідає позитивній характеристиці: *Ładna: żeby ją do wody wpuścić, toby się raki złąkły* (Adalberg, 1889–1894: 270); *Білолиця, як мазниця, чорнобрива, як сметана* (Пазяк, 2001: 38); *Красива, тільки чорти на пиці горох молотили* (там само: 37).

На думку О. Селіванової, психологічні й сублімовані оцінки у вигляді найменувань представників тваринного світу стереотипні для етносу. Стереотипізація ознак тварин і закріплення їх за характеристиками людей «здійснюються на підставі подвійної, зворотної метафори» (Селіванова, 2012: 66). В українських пареміях з іронічною конотацією жінка часто порівнювана з домашніми тваринами (коровою, свинею): *Така-с ладна, як свиня в доці; Красива, як свиня сива* (Пазяк, 2001: 37); *Хороша, як свиня в порошу* (Номис, 2003: 177); *Гарна, як телиця, а розумна, як ягниця* (Пазяк, 2001: 31).

Образ невродливої жінки як такої, якої лякаються і люди, і тварини, притаманний прислів'ям і приказкам обох порівнюваних мов: *Baba, mógłby ją nad prosem postawić / mógłby nią dzieci straszyć* (Adalberg, 1889–1894: 6); *Така ладна, що як на двір вийде, то всі собаки брешуть* (Пазяк, 2001: 37); *Така красна, що як у вікно гляне, то люди втікають, а собаки три дні гавкають* (там само).

У польських пареміях жінка, яка погано виглядає, порівнюється з: **(а) представниками тваринного світу** (жабою, козою, мокрою куркою / індичкою, совою): *Baba jak żaba* (Adalberg, 1889–1894: 6); *Wygląda, jak koza z taki; Wygląda, jak zmokła kura, indyczka / leśna sowa* (там само: 617); **(б) чарівницями / нечистою силою**: *Wygląda jak ciota / czarownica; Wygląda jak jędzona* (нечиста сила. – І.Ш.) (там само: 617).

Серед українських паремій знаходимо приклад, у якому негарна жінка порівнювана з повіткою – господарським приміщенням для утримання домашніх тварин або зберігання сільськогосподарського

реманенту та різного майна: *Твоя жінка, як повітка, а моя – як квітка* (Пазяк, 2001: 62).

Як бачимо, українські прислів'я та приказки демонструють особливу різноманітність предметів порівнянь зовнішності жінок, включаючи не лише традиційні для обох культур образи ягід і фруктів, але й рослин, природних явищ, предметів щоденного вжитку, що свідчить про більш розвинену поетичну традицію в описі жіночої вроди в українській культурі.

2. Опис обличчя. Краса обличчя більшою мірою репрезентована в українських пареміях: *Гарна, хоч з лица води напиться; Хоч води напийсь* (Номис, 2003: 176); *Повнолиця, як місяць* (Пазяк, 2001: 44); *Гарне личко, а чортівська душа* (Плав'юк, 1946: 183); *Личко дівку віддає* (Плав'юк, 1996: 158); *Краса лица – це половина приданого* (Плав'юк, 1946: 169); *Краснее личко – серцю неспокій* (Номис, 2003: 185). Польські паремії підкреслюють цінність неприкрашеної вроди представниці жіночої статі: *Panna poczciwa bez farby, wino bez przyprawy, snota bez przysady – ujdą zawsze* (Adalberg, 1889–1894: 379); *Wódka farbowana, dziewczyna malowana to djabła warte* (там само: 609).

Загалом прикладів польських і українських паремій, у яких описано очі дівчини / жінки, небагато: *Takie ładne oczy, że jak spojrzą na staw, to ryby zdychają* (Adalberg, 1889–1894: 693); *Не пийте з відра, бо буде жінка вирачкувата* (Номис, 2003: 254). Українські приказки, що характеризують очі, здебільшого маркують їхній колір (чорні, карі): *Очі чорні, як терен* (там само: 176); *Виплакала карі очі за чотирі ночі* (Плав'юк, 1946: 233); *Плач, плач, будеш мати чорні очі* (там само: 255).

Опис брів як атрибуту дівочої краси репрезентований лише в українських пареміях. Більшість із них також акцентують увагу на кольорі: *Стала слава, стали поговори, та про тую дівчиноньку, що чорнії брови* (Плав'юк, 1946: 308); *Чорноброва, як корова, круглолиця, як свиня* (Номис, 2003: 46); *Чорноброва, як риже теля* (там само: 177); *Чорні брови чарівні біду готують тобі* (Плав'юк, 1946: 347). Поодинокими є приклади, що описують форму брів: *Брови колесом; Брови на шнурочку* (Номис, 2003: 176).

Згадки про жіночий ніс у фразеологічно-паремійному матеріалі обох мов теж нечисленні: *Баба з кованим носом* (там само: 84).

Натомість у низці українських паремій про жінок відображено колір обличчя. На позначення позитивнооцінних характеристик

жіночого обличчя домінують прикметники *білий, рум'яний* та їхні варіанти: *Біленька, чепурненька, як молодичка на першому році заміжжя* (Пазяк, 2001: 86); *Личенько біленьке, як у панянки* (там само: 38); *Личко біленьке, а розум маленький* (Плав'юк, 1996: 158); *Біла, як молоко* (Пазяк, 2001: 86); *Дівка рум'яна, як ружа* (там само: 34); *Рум'яна, як кров з молоком* (там само: 44); *Дівчина, як кров з молоком* (там само: 35).

Блідість і порівняння дівчини з полотном, стіною можуть нести негативні конотації й асоціюватися з нездоров'ям або негативним емоційним станом: *Бліді лиця не чарують Гриця* (Плав'юк, 1946: 183); *Біла, як полотно; Біла, як стіна* (Пазяк, 2001: 86). Подібне значення має і приказка *Зелена, як жаба* (Номис, 2003: 177). Водночас дуже засмагли обличчя теж не вважалися гарними: *Już św. Prysiki, chowajcie rapny ryski* (Adalberg, 1889–1894: 440); *Чорна – моторна* (Номис, 2003: 177); *Чорна, як циганка* (Пазяк, 2001: 120).

3. Зріст і комплекція. Загалом польські та українські паремії характеризують представниць жіночої статі високого і низького зросту, а також міцної статури та худорлявих.

Символом високої особи жіночої статі в обох порівнюваних культурах є тополя: *Dziewczyna jak topola* (Adalberg, 1889–1894: 675); *Wysmukła jak topola* (там само: 621); *Виросла, як тополька* (Пазяк, 2001: 197); *Пряма, як тополя* (там само: 109). Серед українських приказок знаходимо приклади, у яких високу дівчину порівнювано з вербою: *Виросла, як верба* (там само: 197), що означає «швидко виросла». За словами проф. В. В. Жайворонка, верба в українській етнокulturі займає особливе місце і є символом життєдайності (Жайворонок, 2006: 72).

На позначення високих дівчат функціонують паремії *Dziewka do lasa, niech rośnie warkocz do pasa* (Adalberg, 1889–1894: 675); *Випросталася, як семисотна верства; Ото випросталась, як аришин проковтнула* (Номис, 2003: 300).

Жінок міцної статури описано в пареміях *Kobieta jako dragan* (wysoka, tęga) (Adalberg, 1889–1894: 211); *Kobieta jak turoń* (silna, czerstwa, rumiana) (там само: 683); *Baba jak stodola* (там само: 6); *Baba jak Szwed* (там само: 545); *Wysmukła jak bęben* (там само: 621); *Баба, як гармата* (Пазяк, 2001: 60); *Така дівка, як гармата* (там само: 35); *Дівка, як ступа* (там само: 34); *Баба, як тур* (Номис, 2003: 178); *Така, що постав сім терлиць, то переб'є* (там само: 84). Згаданим пареміям притаманна конотація сили (Skommer, 2011: 291).

Позначенню осіб жіночої статі невисокого зросту слугують прикметники *mała*; *mala*, *malenka*, *nevelichka*: *Mała baba, jak palec, zła jak padalec* (Adalberg, 1889–1894: 7); *Mała dziewczka do pieszczoty, wielka do roboty* (там само: 120); *Мала дівка до любові, а велика – до роботи* (з усного мовлення); *Така собі невеличка, а щебече, як перепеличка* (Пазяк, 2001: 89). Невисоку дівчину в українських пареміях описано як таку, яку можна легко заховати: *Дівча, що лиш в пазуху сховати* (Пазяк, 2001: 35). Вона порівнюється з горошиною і перепелицею: *Дівча, як перепелиця* (там само); *Маленька як горошина* (там само: 104).

Схвальну характеристику жіночої фігури відображають паремії *Stateczny by raniienka* (Adalberg, 1889–1894: 523); *Де стан, там і врода* (Плав'юк, 1946: 321). Позитивну конотацію в пареміях мають порівняння дівчини з ланню, а також деревами – березою¹, тополею, ялиною: *Dziewa kieby lania; Dziewczyna jak brzezina* (Adalberg, 1889–1894: 120); *Дівчина струнка, як тополя* (Пазяк, 2001: 34); *Дівчина, як берізонька, сережками завішана; Дівчина, як молода гнучка берізка* (там само: 35); *Струнка, як тополя / хвоїна, хвоїнка; Тонка, як тополя* (там само: 45).

Зауважмо, що пестливі форми українських прикметників *кругла*, *тонка*, що маркують жіночу комплекцію, нейтралізують їхнє негативне значення: *Кругленька, як цибулька* (Номис, 2003: 178); *Тоненька, як ціпочка* (Пазяк, 2001: 45). Приказка *Ото мені молодиця, з обох боків круглолиця* (Плав'юк, 1946: 206) у жартівливій формі описує повну жінку.

Несхвальну характеристику жіночої комплекції відображають паремії на позначення дуже повних або занадто худих осіб жіночої статі: *Baba choć z nią kotin zatkać* (*gruba jak becza, opasła*) (Adalberg, 1889–1894: 6); *Дівчина, як дівчина, а черево як діжчина* (Номис, 2003: 182); *Ширша, як довша* (Пазяк, 2001: 122); *Коби їла, то може б набрала тіла* (Плав'юк, 1946: 150); *А я така, що тільки снасть моя була* (Номис, 2003: 172).

Негативні оцінки жіночої фігури в пареміях вербалізуються за допомогою прикметників *chuda*, *sucha*, *tlusta*; *худа*, *гладка*, *повновида*, *повна*: *Chuda, jak sucha Jewa* (Adalberg, 1889–1894: 123); *Tlusta jak kluseczka* (там само: 704); *Худа така, хоч крізь тин тягни* (Пазяк,

¹ Береза – символ дівчини, жінки, біла береза – уособлення жіночої чистоти (Жайворонок, 2006: 34).

2001: 118); *Гладка така, що й миш не вдержиться* (там само: 89); *Гладка, як ніч* (там само: 92); *Достанеться стиду-бриду цілувати повновиду* (Номис, 2003: 186); *Повна, як качан / маківка* (Пазяк, 2001: 105); *Повна, як породиста свиня* (там само: 106).

Атрибутивні поширювачі на позначення комплекції жінки *gładka, gruba* (пол.) і *гладка / гладонька* (укр.) мали й позитивне значення: *Baba gruba – chłopa chluba* (<http://przyslowia-polskie.pl/przyslowia/b/>); *Broń pewna, żona gładka – rozkosz doczesna* (Adalberg, 1889–1894: 42); *Бабина дочка, попова господиня, та економів кінь, усе гладкі* (Плав'юк, 1946: 4); *Бабина донька все гладонька* (там само: 108). У традиційному суспільстві повнота жінки символізувала вроду, здоров'я, добробут і злагоду в сім'ї: *Gdzie gosposia gładka, wszystko idzie jak z płatka* (Adalberg, 1889–1894: 154); *Baba bez brzucha, to jak garnek bez ucha* (Białek, 2012: 7); *Ой, Боже татку, дай жінку гладку* (Плав'юк, 1946: 23).

Занадто худі дівчата порівнювалися зі смертю, свічками, драбиною, коцюбою: *Chuda, jak wolska śmierć / Wolska wolowa* (Adalberg, 1889–1894: 67); *Дівка, як свічка* (Пазяк, 2001: 34); *Худа, як драбина / коцюба* (там само: 118).

Жіночі руки є уособленням ніжності, що відображає приказка *Добрий лікар має: орлине око, левине серце і жіночу руку* (Плав'юк, 1946: 185). Оцінка жіночих ніг у традиційному суспільстві не завжди збігається зі сучасними стандартами краси: *Довгонога, як жирафа; Довгонога, як та чапля* (Пазяк, 2001: 96); *Ноги, як у чаплі / жаби* (там само: 38).

Приказок на позначення фізичних вад представниць жіночої статі в обох мовах небагато: *Sórkę chromą do klasztoru* (Adalberg, 1889–1894: 72); *У багатой молодой горба не видно* (Плав'юк, 1946: 7); *Хай буде й горбата, аби лиш багата* (там само: 75); *Хоч капловуха, та до двора сторожка* (Номис, 2003: 185).

4. Характеристика волосся. Волосся в польській і українській культурах символізувало здоров'я, моральні характеристики та навіть статус жінки. Довге волосся асоціювалося з красою. В описі волосся представниць жіночої статі домінують порівняння: *Коси, наче в русалки; Коси, наче шовкова трава; Коси такі білі, наче полотно; Коси, як льон* (Пазяк, 2001: 36). У межах цієї тематичної групи виокремлюємо паремії на позначення: **(а) довжини волосся.** Домінантним є погляд на жіноче волосся як на довге: *Białe głowy dlatego włosy długie mają,*

że u nich krótki rozum (Adalberg, 1889–1894: 19); У жінки довгий волос, а короткий розум; Жінки мудрійші стали, як волосся втяли (Плав'юк, 1946: 53); **(б) зачіски:** *Заплетена, мов у віночку* (Пазяк, 2001: 167); Польські приказки *Ma głowę jak szopa / wiértelik* (Adalberg, 1889–1894: 139) та *Wygląda, jak leśna sowa* (там само: 617) мають значення «розпатлана, нерозчесана»; **(в) кольору волосся:** *Na niego i żak, i żaba, i ruda baba* (Adalberg, 1889–1894: 649); Біла, як гуска (Пазяк, 2001: 86); Як біля біла (там само: 87); *Хай буде і сива, аби уцїтива* (Плав'юк, 1946: 299); **(г) об'єму волосся:** *Коса як мишачий хвіст; Коси в тебе, наче мишачі хвостики; Коса, як праник* (Пазяк, 2001: 36); *А то коси, як ковбаси; Коса коротка, а доля солодка; У кого коса товста, у того доля пуста* (Плав'юк, 1946: 167); **(ґ) відсутності волосся:** *Wygląda, jak łysa Kaśka (brzydko, potwornie)* (Adalberg, 1889–1894: 202). У давнину дівчатам легкої поведінки відрізали волосся: *Пізнати Зою по волоссю* (Плав'юк, 1946: 145).

Загалом аналіз польських та українських паремій свідчить про те, що волосся в жіночому образі відіграло важливу роль, слугуючи маркером фізичної привабливості та моральних якостей жінки. Опис зачісок, кольору та довжини волосся, яскраво репрезентований у фразеологічно-паремійному матеріалі української мови, має оцінний характер і відображає традиційні уявлення про ідеальну жінку.

5. Роль одягу в зовнішньому вигляді жінки. У давні часи заміжні жінки повинні були покривати голови: *Jak mężatka bez czerpka, tak sejmik bez zwady, kuso pono wygląda* (Adalberg, 1889–1894: 296); *Незя волосом світить – надівай очінка*; *Ходи з хусткою* (Номис, 2003: 231); *Треба з хусткою ходити* (Панасенко, 2012: 299).

Як типово жіночий одяг у пареміях репрезентовано фартух, сукню, спідницю, плахту, корсет: *Była Kaśka bez fartucha, jeszcze jej gorset wzięto* (Adalberg, 1889–1894: 201); *Choć suknia szara, ale cnota cała* (там само: 69); *Głupią kobietę poznasz po spódnicy* (там само: 211); *Познавайте мою матку на місці, що в неї хвартух в тімці* (Номис, 2003: 300); *Не невістка, так невістчина плахта* (там само: 75); *Не везе, як бідній на сукні* (Пазяк, 2001: 150).

Позначенню гарно вбраної особи слугували прикметники *strojna*, дієприкметник *вистроєна*, дієслово *строїтися*: ***Strojna gdyby do ślubu; Strojna jak paw; Strojniejsza, niżeli burmistrzowa córka*** (Adalberg, 1889–1894: 527); ***Вистроїлась***, як лялечка (Номис, 2003: 230); ***Вистроєна***,

як лялька (Пазяк, 2001: 26). Гарно одягнену представницю жіночої статі змальовують паремії *Chodzi jak latko* (*latko* – рання, о *czystość* і *schłudność* ubrania dbająca); *Skromnie, ale czysto i schludnie ubrana* (Adalberg, 1889–1894: 59); *Ubrata się, jak cudowny obraz* (там само: 705); *Дівка вбрана, як пава* (Пазяк, 2001: 34); *Дівка хороша: сережки завішані – молодиця подивитися*; *Хоч на підошву глянть, так баришняя* (Номис, 2003: 176); *Одяглася, як царівна* (Пазяк, 2001: 27).

Негарно або неохайно одягнену особу жіночої статі описують паремії *Baba choć z nią komin zatkać* (*brudna, zaszargana*) (Adalberg, 1889–1894: 6); *Chodzi, jako geś oskubiona na wiosnę* (там само: 59); *Wystrojona jak lalka gdańska* (*bogato, bez gustu*) (там само: 134); *Wygląda, jak wrona w rawich piórach* (там само: 617); *Ubrata się jak biłgorajka* (викликаюче, без смаку. – І. Ш.) (там само: 23); *Virjadylasja, як болячка* (Пазяк, 2001: 25); *Так одягається, що й корова лякається* (там само: 27). Українські паремії засвідчують більшу кількість порівнянь не до ладу вбраної жінки з представниками тваринного світу: *Virjadylasja, як свиня в наритники*; *Оце virjadylasj, як теля в мішку* (Пазяк, 2001: 26).

Серед паремій цієї тематичної групи знаходимо й іронічні: *A prawda, jako królowna ubrana* (*oszemfana, oskubana*) (Adalberg, 1889–1894: 59); *Так гарно, як Насті в постолах* (Номис, 2003: 299); *Ченуренька, як мазничка* (Пазяк, 2001: 46).

Вплив того, у який спосіб одягнена дівчина, на ставлення до неї передає приказка *Треба красно ходити, будуть хлопці любити* (Плав'юк, 1946: 342). Паремії *Прибери і пень, то буде вподобень* (там само: 244); *Прибери й пенька та буде за Панька* (там само: 335) виражають думку про те, що навіть невродлива особа, якщо її гарно вдягнути, стане привабливою.

Польська паремія *Głupią kobietę poznasz po spódnicy* (Adalberg, 1889–1894: 211) показує, що зовнішній вигляд жінки є інформативним й дає уявлення про її розумові здібності. Приказки *Нехай мене полюбить у чорнім, а як у біле приберуся, тоді я й сама не подивлюся* (Номис, 2003: 65); *Пізнають хлопці і в брудній / драній сорочці* (Плав'юк, 1946: 250); *Полюби гіркенько, а тоді буде солоденько* (Панасенко, 2012: 263); *Як любя дружина, то любя й в ряднині* (УПТП: 82); *Люби мене в будень, а в неділю, як приберуся, то на тебе й не подивлюся* (Плав'юк, 1996: 161) підкреслюють важливість почуттів, а не зовнішнього вигляду і вбрання зокрема.

6. Відображення поз, ходи, рухів представниць жіночої статі в пареміях

Пози й рухова активність жінок представлені відносно нечисленною групою паремій. Характеристику сидіння та стояння знаходимо у приказках *Jego babka z moją babką siedziały na jednej ławce* (Adalberg, 1889–1894: 664); *Siedzi, jak panna młoda*; *Siedzi, jak respektowa panna*; *Siedzi, jak zmokła kura* (там само: 495); *Сидить, мов засватана* (Пазяк, 2001: 199); *Stoi, jak malowana Kaśka* (Adalberg, 1889–1894: 202); *Стоїть, як змочла курка*; *Стоїть, як коза на льоду*; *Стоїть, як нова кума* (Пазяк, 2001: 204).

Засобами вербалізації пересування в польських пареміях постають дієслова *chodzić, iść, skakać*: *Chodzi jak kaczką* (kiwając się chodzi); *Chodzi, jak panna w tańcu* (powoli kroki stawia) (Adalberg, 1889–1894: 59); *Idzie, jak baba na pańskie* (leniwie, powoli) (там само: 176); *Skacze jak koza*; *Stara baba, a skacze w tańcu by sarna* (там само: 498).

Українські паремії засвідчують більшу різноманітність лексичних засобів на позначення руху: *виїжджати, ходити, походжати, плисти, плигати, скакати, підскокувати, котитися*: Так *виїжджає, як баба за ступою* (Пазяк, 2001: 177); *Ходить, як панна* (там само: 176); *Ходиш, наче всі шляхи погубила* (Номис, 2003: 291); *Так ходить, як нова кума* (Пазяк, 2001: 174); *Пливе, як лебідка* (там само: 191); *Скачи, бабо, хоч задом, хоч і передом, а діла підуть своїм чередом* (Номис, 2003: 43); *Скотилась баба з неба, та їй і треба* (там само: 151); *Підскочила Маланка, а молоко хлюп зо збанка* (Плав'юк, 1946: 223).

Чимала група паремій на позначення рухової активності осіб жіночої статі містить порівняння з представниками тваринного світу, що додає їм іронічності та комізму: *Skacze jak koza / sarna* (Adalberg, 1889–1894: 498); *Киває головою, як кобила* (Номис, 2003: 68); *Ходить, як кручена курка / мокра курка*; *Ходить, як прибудна / крута вівця* (Пазяк, 2001: 176); *Плигає, як коза* (там само: 191); *Скаче, як дурна коза / сорока*; *Скаче, як жаба до гусяти* (Пазяк, 2001: 202); *Похожає, як пава* (Плав'юк, 1996: 214).

Позначенню швидкого руху й бігу слугують паремії *Біг, як Настя в конопельки* (Номис, 2003: 144); *Біга хазяйка, як приданка на весіллі*; *Бігає, мов кручена ярка*; *Бігає, мов перелякана миша*; *Бігає, як Ганна/жінка без солі*; *Бігає, як засватана*; *Бігає, як церковна миша* (Пазяк, 2001: 146); *Вилетіла, як лава з конопель* (там само: 184); *Носиться, як*

Катря по постолах (Номис, 2003: 255); *Швидка, як блискавка*; *Швидка, як козуля / куля*; *Швидка, як муха в окопі* (Пазяк, 2001: 121).

Танці в давнину вважали важливим видом соціальної активності, що знайшло відображення у фразеологічно-паремійному матеріалі польської та української мов. Засиджуватися за столом і не брати участь у забаві в давнину було ознакою поганого тону: *Ніхто тебе в куми / танцювати не візьме, як засидишся за столом / як за їжею захристять* (Номис, 2003: 247); *Хто баби не веде, того тряця (короста) нападе* (там само: 257). Приказка *Pachołka na kopcu, rapnę w tańcu obierać masz* (Adalberg, 1889–1894: 369) містить пораду обирати наречену в танці.

Прикладів, у яких показано представниць жіночої статі як учасників народних гулянь і танців зокрема, в українській мові більше, ніж у польській: *Szynk bez muzyki, wóz bez smarowidła, taniec bez dziewczki za nic nie stoi* (Adalberg, 1889–1894: 547); *Дівки в хороводі – наче маків цвіт на городі* (Плав'юк, 1996: 280); *Сім дочок – свій таночок* (Номис, 2003: 193); *Танцюй, ковалихо, буде тобі лихо, танцюй, не журишь, матері твоїй біс* (там само: 256); *Танцювала Романиха з Романом, загубила штири гроші з гаманом; Ішла баба дубнячком, зачепилась гапличком: сюди смик, туди смик, – відчепися мій гаплик* (танці) (Панасенко, 2012: 335); *Корбу крутить, ліра грає, бабка кричить, дід гуляє* (танці); *За танці – і батька віддала б* (там само: 333); *Стривай, кумо, не з тої ноги танцювати пішла* (УПТП: 79); *Я забула, що я хора: як танцюй, так танцюй* (Номис, 2003: 255); *Танцювати не хочеться, та черевички просяться* (Плав'юк, 1996: 266); *Танцюй, Мар'яна, поки не викопалась яма* (там само: 296).

Рухи жінок під час танцю відображають паремії *Tańcuzy, jak często-chowska lalka* (Adalberg, 1889–1894: 558); *Panny nie przetańcuje, szafrani nie przetrze* (там само: 379); *Wészedł, jak panna z tanca* (там само: 618); *Ходить як дівка в танці* (Пазяк, 2001: 175); *Танцює, мов сонна / як корова на льоду / як спутана вівця* (там само: 60).

Приказки *Stara baba, a skacze w tańcu by sarna* (Adalberg, 1889–1894: 498); *Е, та й гідко ти танцюєш, баба! – Е, так довго* (Номис, 2003: 257); *Погано вража баба скаче, та й ще довго* (там само: 159); *Хоч погано баба танцює, та довго* (там само: 155) описують особливості танцю жінок старшого віку. Натомість польська приказка *Żyd krzezony, wilk chowany, przyjaciel jednany, tak trwają, jako babi taniec i*

deszcz rany (Adalberg, 1889–1894: 658) передає думку про те, що танець жінки похилого віку нетривалий. Вихід старших жінок до танцю на святі вважали сигналом кінця забави: *Кінець, бо пішли баби в танець* (Плав'юк, 1946: 157).

Низка польських і українських паремійних одиниць обстоює думку про другорядну роль фізичної привабливості порівняно з моральними якостями дівчини / жінки та її розумовими здібностями: *Piękna Kaśka, ale malowana* (do niczego niezdatna, ani do roboty, ani do ochoty) (Adalberg, 1889–1894: 201); *Nie tylko oczyma, ale i uszyna żonę obierać potrzeba* (там само: 653); *Жену вибирай не очима, а душею* (Плав'юк, 1996: 117); *Не шукай краси, а шукай доброти* (там само: 150); *Шкода краси, де розуму нема* (там само); *На красиву жінку гарно дивиться, а з розумною гарно жить* (там само: 118); *Не вважай на уроду, але на природу* (характер) (Плав'юк, 1946: 169); *Красавиця, що з-під столу кусається* (Номис, 2003: 176); *Не в тім хороша, що чорнобрива, а в тім, що діло робить* (там само: 154). Приказка *З голови дівка, а далі не знаю* (Номис, 2003: 182) виражає думку про малоінформативність зовнішнього вигляду.

Паремії передають традиційні уявлення про те, що зовнішня врода не гарантує щастя (*Не будь красива, а будь щаслива* (УПТІ: 85); *Не родись в платтячку, а родись в щастячку* (Номис, 2003: 46); *Не родися красна, та родися щасна* (Панасенко, 2012: 46)), що навіть негарна жінка може бути найкраща для чоловіка, який її любить (*Nie tak ładna, jak ciężko miła* (Adalberg, 1889–1894: 270); *Każda kochanka jest piękna* (там само: 213); *Хай буде кривоклуба, аби була серцю люба* (Плав'юк, 1946: 171)).

Слід зазначити, що вродлива жінка в пареміях часто асоційована зі спокусою: *Ogień pali zbliska, piękna kobieta daleka i zbliska* (Adalberg, 1889–1894: 211). Низка паремій застерігає від шлюбу з вродливою жінкою, оскільки вона приваблює багатьох, може бути невірною своєму чоловіку і навіть спричинити його загибель: *Kto bierze nadobną dziewczycę, ten sieje dla wróblów pszenicę* (там само: 120); *Żona ładna zawsze zdradna* (там само: 654); *Kiedy nie chcesz być skrzywdzony, nie trzymaj w oknie złota i urodnej żony* (там само: 642); *Біда, як жінка бліда, але ж лиха година, коли жінка, як калина* (Плав'юк, 1996: 116); *Гроші, молода красна жінка і бистрі коні, то смерть* (Плав'юк, 1946: 84); *Хто жениться з красою, той буде жити з бідю* (там само: 120); *Красна жінка*

і бистрий кінь, то смерть (там само: 126); *Жінка ладна усе зрадна* (там само: 125).

В українських пареміях також побутує думка про те, що за красою, яка швидко минає, не варто ганятися, натомість слід подбати про більш практичні речі: *Краси не крають на тарелі; Красою не можна жити* (Плав'юк, 1946: 169); *Вродливою женою радіє, а з мудрою женою жити вміє* (Плав'юк, 1996: 116). До того ж вродливим жінкам приписують поганий характер: *Краса дре носа* (Плав'юк, 1946: 169); *Гарна пава пером, а жінка норовом* (Плав'юк, 1996: 116); *Красна ягода, та квасна* (Плав'юк, 1996: 293). Сказане переконує в слушності думки авторів «Короткого українсько-польського словника усталених виразів» про можливість віднайдення аналогів паремій в інших мовах, незважаючи на різну лексичну репрезентацію паремій та культурно-національну маркованість (Космеда та ін., 2017: 20).

Висновок

Аналіз польських й українських паремій, присвячених зовнішності жінок, дав змогу окреслити спільні та відмінні риси у сприйнятті жіночої краси в обох культурах. За результатами дослідження українській культурі притаманний лукізм і більша увага до зовнішності представниць жіночої статі, ніж польській. До того ж фразеологічно-паремійний матеріал української мови засвідчує ширший діапазон предметів порівняння жіночої краси, а також більшу кількість пестливих форм на їх позначення. Обом культурам властиве використання образів природи для опису жіночої вроди, проте українські паремії демонструють більшу схильність до поетизації та ідеалізації жіночого образу, натомість як польські підкреслюють цінність неприкрашеної жіночої краси.

Українські паремії представляють більш детальний опис рис обличчя представниць жіночої статі, зокрема кольору шкіри, очей і брів, що часто супроводжується яскравими метафорами та порівняннями. В обох культурах білий і рожевий колір обличчя асоціюється з красою, а засмагла шкіра має негативні конотації.

Як у польських, так і в українських прислів'ях та приказках об'єктом опису найчастіше постають або високі, або низькі представниці жіночої статі. Високих жінок в обох культурах асоційовано з деревами (тополя, верба), що символізують стрункість і красу. Повнота

жінки в минулому сприймалася як ознака здоров'я, добробуту та родючості, однак надмірна повнота або худоба викликали негативні асоціації. Паремійний матеріал обох мов засвідчує порівняння жіночої фігури з предметами і тваринами, що дає змогу створити яскравий образ та підсилює емоційний вплив, проте українські паремії дають більше деталей в описі жіночої фігури й характеризуються ширшим спектром порівнянь.

Одяг в українській і польській культурах був не лише предметом гардеробу, а й відображенням культурних кодів і соціальних ролей. Деталізуючи опис жіночого вбрання, українські паремії розкривають складну систему символів і значень, пов'язаних зі статусом, віком та ролями жінки.

Пози й рухова активність жінок репрезентовані невеликою кількістю паремій, серед яких українські приклади домінують. Порівняння рухів жінок із тваринним світом надають пареміям динамічності, емоційності й комічності та є свідченням поетичності народної творчості.

Досліджуваний фразеологічно-паремійний матеріал відображає поширені в українській і польській культурах стереотипні уявлення про жінок. Ідеться, з одного боку, про ідеалізацію жіночої краси, а з другого, – побоювання щодо невірності, легковажності та поганого характеру вродливих жінок. Ці протиріччя відображають складність і багатогранність уявлень про жіночу природу в традиційних культурах. Загалом аналіз паремій свідчить про те, що ідеали жіночої краси в польському та українському суспільстві мають багато спільного, але водночас відображають особливості кожної культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Богдан**, С. К. (1998). *Мовний етикет українців: традиції і сучасність*. Київ: Рідна мова.
2. **Бойко**, Н. (2011). Стієкі словесні комплекси з гендерним компонентом в українській мові: об'єктивація ключових концептів. *Незгасимий СЛОВОСВІТ: зб. наук. праць на пошану проф. В. С. Калашиника* (с. 234–242). Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
3. **Гапеева**, І. М. (2018). *Жіночі стереотипи в українських пареміях*. *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference*, 4(1), 164–167.
4. **Жайворонок**, В. (2006). *Знаки української культури: словник-довідник*. Київ: Довіра.
5. **Капак**, Ю. М. (2010). Універсальне та ідіоетнічне у вербалізації гендерних стереотипів (на матеріалі німецької та української фразеології). *Наукові записки [Національного університету Острозька академія]*. Сер.: Філологічна, 13, 268–275.
6. **Кісь**, О. (2012). *Жінка в традиційній українській культурі (д.п. XIX – поч. XX ст.)*. Львів: Літопис.
7. **Ковальчук**, М. С.

& Алексеев, В. С. (2019). Мовне вираження гендерних стереотипів в українських фразеологізмах та пареміях. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія*, 38 (Т. 1), 24–27. 8. **Кононенко, В. І.** (2002). *Мова. Культюра. Стиль*. Київ-Івано-Франківськ: Плай. 9. **Космеда, Т. А.** (Ред.) & Карпенко Н. А., Осіпова Т. Ф. та ін. (2014). *Гендерна лінгвістика в Україні: історія, теоретичні засади, дискурсивна практика*. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди; Дрогобич: Коло. 10. **Космеда, Т.** Гоменюк, О., & Осіпова, Т. (2017). *Короткий українсько-польський словник усталених виразів: еквіваленти слова, фразеологізми, прислів'я та приказки*. Познань-Харків: КОЛО (Дрогобич). 11. **Лозицька, М.** (2021). Лінгвокультурний та прагматичний аспекти гендерно маркованих фразеологізмів сучасної німецької мови. (Дис. ... д-ра філософії). Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки. 12. **Пруднікова, А. О.** (2019). Гендер у фразеологізмах із загальними іменами. *Закарпатські філологічні студії*, 1(9), 125–129. 13. **Селіванова, О.** (2012). *Світ свідомості в мові*. Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко. 14. **Сукаленко, Т. М.** (2010). *Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові*. Київ: Інститут української мови; Вид. дім Дмитра Бураго. 15. **Шкіцька, І. Ю.** (2024). Відображення стереотипних уявлень про жінок у пареміях: польсько-українські паралелі. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 10, 135–161. <https://doi.org/10.18523/lcmp2522-9281.2024.10.135-161> 16. **Olszewska, A.** (2023). Stereotypy płci w stałych wyrażeniach używanych w języku norweskim i polskim. *Język w Poznaniu (Dysertacje Wydziału Neofilologii UAM w Poznaniu)*, 13–14, 105–121. Poznań: Wyd-wo Ryst. 17. **Pauwels, A.** (1998). *Women changing language*. London-New York: Longman. 18. **Puda-Blokesz, M.** (2016). 'Jak nie ma w domu chłopa, zgłupieje i Penelopa' – męskość i żeńskość w polskiej leksyce i frazeologii o proweniencji mitologicznej. *Socjolingwistyka*, XXX, 207–220. 19. **Skommer, G.** (2011). Baba jak Szwed, czyli o ksenofobii we frazeologii. *Folia Scandinavica*, Vol. 12. Poznań, 289–297.

ДЖЕРЕЛА

1. **Номис, М.** (уклад.). (2003). *Українські приказки, прислів'я і таке інше*. Київ: Либідь. 2. **Пазяк, М. М.** (уклад.). (2001). *Українські прислів'я, приказки та порівняння з літературних пам'яток*. Київ: Наукова думка. 3. **Панасенко, Т. М.** (уклад.). (2012). *Українські прислів'я і приказки*. Харків: Товариство «Бібколектор». 4. **Плав'юк, В. С.** (уклад.). (1946). *Приповідки або українсько-народна філософія. (Т. 1)*. Едмонтон: Альберта. 5. **Плав'юк, В. С.** (уклад.). (1996). *Українські приповідки. (Т. II)*. Едмонтон: Катедра української культури та етнографії ім. Гуцуляків, Альбертський університет Асоціація Українських Піонерів Альберти. 6. **УПТП: Українські прислів'я та приказки.** (1992). Київ: Товариство «Знання України». 7. **Adalberg, S.** (1889–1894). *Księga przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowiowych polskich*. Warszawa: Druk Emila Skiwińskiego. Wzięte z <http://surl.li/vgdusu/> 8. **Białek, M.** (2012). *Ilustrowany słownik przysłów*. Kraków: Greg. 9. **Przysłowia polskie.** (2012). **OLiMP.** Wzięte z <http://przyslowia-polskie.pl/>

REFERENCES

1. **Bohdan, S. K.** (1998). *Movnyi etyket ukraintsiiv: tradytsii i suchasnist [Ukrainian Language Etiquette: Traditions and Modernity]*. Kyiv: Ridna mova [in Ukrainian]. 2. **Boiko, N.** (2011). Stiiki slovesni komplekсы z hendernym komponentom v ukrainskii movi: ob'iektivatsiia kliuchovykh kontseptiv [Set Phrases with a Gender Component in the Ukrainian Language: Objectification of Key Concepts]. *Nezghasymyi SLOVOSVIT*.

- Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 234-242 [in Ukrainian]. 3. **Нарпиевва**, I. M. (2018). Zhinochi stereotypy v ukrainskykh paremiiakh [Gender Stereotypes about Women in Ukrainian Proverbs]. *Science and Technology of the Present Time: Priority Development Directions of Ukraine and Poland: International Multidisciplinary Conference*, 4(1) (s. 164–167) [in Ukrainian]. 4. **Zhavoronok**, V. (2006). *Znaky ukrainskoi kultury: slovnyk-dovidnyk [Symbols of Ukrainian Culture]*. Kyiv: Dovira [in Ukrainian]. 5. **Капак**, Yu. M. (2010). Universalne ta idioetnichne u verbalizatsii hendernykh stereotypiv (na materialy nimetskoj ta ukrainskoi frazeologii) [Universal and Idioethnic Aspects in the Verbalization of Gender Stereotypes (Based on German and Ukrainian Phraseology)]. *Naukovi zapysky [Natsionalnoho universytetu Ostrozka akademii]*. Ser.: Filolohichna – Scientific Notes [of the National University of Ostroh Academy]. Ser: Philological, 13, 268–275 [in Ukrainian]. 6. **Kis**, O. (2012). *Zhinka v tradytsiinii ukrainskii kulturi (d.p. XIX – poch. XX st.) [The Woman in Traditional Ukrainian Culture (late 19th – early 20th centuries)]*. Lviv: Litopys [in Ukrainian]. 7. **Kovalchuk**, M. S. & Aleksiev, V. S. (2019). Movne vyrazhennia hendernykh stereotypiv v ukrainskykh frazeolohizmakh ta paremiiakh [Verbal Representation of Gender Stereotypes in Ukrainian Phraseological Units and Sayings]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*. Ser.: Filolohiia – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser: Philology, 38. (T. 1), 24-27 [in Ukrainian]. 8. **Kononenko**, V. I. (2002). *Mova. Kultura. Styl [Language. Culture. Style]*. Kyiv-Ivano-Frankivsk: Plai [in Ukrainian]. 9. **Kosmeda**, T. A. (Red.) & Karpenko N. A., Osipova T. F. ta in. (2014). *Henderna linhvistyka v Ukraini: istoriia, teoretychni zasady, dyskursyвна praktyka [Gender Linguistics in Ukraine: History, Theoretical Foundations, and Discursive Practice]*. Kharkiv: KhNPU im. H. S. Skovorody; Drohobych: Kolo [in Ukrainian]. 10. **Kosmeda**, T. & Homeniuk, O., Osipova, T. (2017). *Korotkyi ukrainsko-polskyi slovnyk ustalenykh vyraziv: ekvivalenty slova, frazeolohizmy, prysliv'ia ta prykazky [A Brief Ukrainian-Polish Dictionary of Set Expressions: Word Equivalents, Phraseologisms, Proverbs, and Sayings]*. Poznan-Kharkiv: KOLO (m. Drohobych) [in Ukrainian]. 11. **Lozytska**, M. (2021). Linhvokulturnyi ta prahmatychnyi aspekty henderno markovanykh frazeolohizmiv suchasnoi nimetskoj movy [Linguocultural and Pragmatic Aspects of Gender-Marked Phraseological Units in Contemporary German]. *Doctor's thesis*. Lutsk: Lesya Ukrainka Volyn National University [in Ukrainian]. 12. **Prudnikova**, A. O. (2019). Hender u frazeolohizmakh iz zahalnymy imenamy [Gender in Phraseological Units with General Names]. *Zakarpatski filolohichni studii – Transcarpathian Philological Studies*, 1(9), 125–129 [in Ukrainian]. 13. **Selivanova**, O. (2012). *Svit svidomosti v movi [The World of Consciousness in Language]*. Cherkasy: Yu. Chabanenko [in Ukrainian]. 14. **Sukalenko**, T. M. (2010). *Metaforychne vyrazhennia kontseptu zhinka v ukrainskii movi [Metaphorical Representation of the Concept of Woman in the Ukrainian Language]*. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy; Vyd. dim Dmytra Buraho [in Ukrainian]. 15. **Shkitska**, I. Yu. (2024). Vidobrazhennia stereotypnykh uiavlennia pro zhinok u paremiiakh: polsko-ukrainski paraleli [Stereotypical Representations of Women in Proverbs: Polish-Ukrainian Parallels]. *MOVA: KLASYCHNE – MODERNE – POSTMODERNE*, 10, 135–161. DOI: 10.18523/lcmp2522-9281.2024.10.135-161, <http://lcmp.ukma.edu.ua/article/view/318782> [in Ukrainian]. 16. **Olszewska**, A. (2023). Stereotypy plci w stalych wyrazieniach uzywanych w jezyku norweskim i polskim [Gender Stereotypes in Norwegian and Polish Fixed Expressions]. *Język w Poznaniu (Dysertacje Wydziału Neofilologii UAM w Poznaniu)*, 13–14. Poznań: Wyd-wo Ryst, 105–121 [in Polish]. 17. **Pauwels**, A. (1998).

Women Changing Language. London-New York: Longman [in English]. 18. **Puda-Blokesz**, M. (2016). 'Jak nie ma w domu chłopca, zgłupieje i Penelopa' – męskość i żeńskość w polskiej leksyce i frazeologii o proweniencji mitologicznej ['When there is no Man at Home, Even Penelope will Become Stupid' – Masculinity and Femininity in Polish Lexis and Phraseology of Mythological Origin]. *Socjolingwistyka*, XXX, 207-220 [in Polish]. 19. **Skommer**, G. (2011). Baba jak Szwed, czyli o ksenofobii we frazeologii [A Woman Like a Swede, or on Xenophobia in Phraseology]. *Folia Scandinavica*, Vol. 12. Poznań, 289-297 [in Polish].

SOURCES

1. **Nomys**, M. (uklad.). (2003). *Ukraiński prykazky, pryslivia i take inshe [Ukrainian Proverbs, Sayings, and Other Folklore]*. Kyiv: Lybid [in Ukrainian]. 2. **Paziak**, M. M. (uklad.). (2001). *Ukraiński pryslivia, prykazky ta porivniannia z literaturnykh pamiatok [Ukrainian Proverbs, Sayings, and Comparisons from Literary Monuments]*. Kyiv: Naukova dumka [in Ukrainian]. 3. **Panasenko**, T. M. (uklad.). (2012). *Ukraiński prysliv'ia i prykazky [Ukrainian Proverbs and Sayings]*. Kharkiv: Tovarystvo «Bibkolektor» [in Ukrainian]. 5. **Plaviuk**, V. S. (uklad.). (1946). *Prypovidky abo ukraińsko-narodna filosofii [Sayings or Ukrainian Folk Philosophy]*. (T. 1). Edmonton: Alberta [in Ukrainian]. 6. **Plaviuk**, V. S. (uklad.). (1996). *Ukraiński prypovidky [Ukrainian Sayings]*. (T. II). Edmonton: Katedra ukraińskoi kultury ta etnohrafii im. Hutsuliakiv, Albertskiyi universytet Asotsiatsiia Ukrainskykh Pioneeriv Alberty [in Ukrainian]. 7. **УПТТ** – *Ukraiński pryslivia ta prykazky [Ukrainian Proverbs and Sayings]*. (1992). Kyiv: Tovarystvo «Znannia Ukrainy». 8. **Adalberg**, S. (1889–1894). *Księga przysłów, przypowieści i wyrażen przysłowiowych polskich [The Book of Polish Proverbs, Sayings, and Proverbial Expressions]*. Warszawa: Druk Emila Skińskiego. Retrieved from <http://surl.li/vgdusu/> [in Polish]. 9. **Białek**, M. (2012). *Ilustrowany słownik przysłów [Illustrated Dictionary of Proverbs]*. Kraków: Greg [in Polish]. 10. **Przysłowia** polskie [Polish Proverbs]. (2012). **OLiMP**. Retrieved from <http://przyslowia-polskie.pl/> (in Polish).

Шкіцька Ірина Юрївна – доктор філологічних наук, професор, професор кафедри інформаційної та соціокультурної діяльності; Західноукраїнський національний університет; вул. Львівська, 11, Тернопіль, 46009, Україна

E-мейл: i.shkitska@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-0252-8111>

Shkitska, Iryna – Doctor of Science in Philology, Full Professor, Professor at the Department of Information and Sociocultural Activity; West Ukrainian National University; 11 Lvivska st., Ternopil, 46009, Ukraine

Стаття надійшла до редакції 19 січня 2025 року

CITATION

ДСТУ 8302:2015: Шкіцька І. Ю. Вербалізація зовнішності жінки в польських і українських пареміях. *Лінгвістичні дослідження*: зб. наук. пр. Харк. нац. пед. ун-ту імені Г. С. Сковороди / гол. ред. Н. В. Піддубна. Харків, 2025. Вип. 62. С. 102–121. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2025.62.09>

APA: Шкіцька, І. Ю. (2025). Вербалізація зовнішності жінки в польських і українських пареміях. *Лінгвістичні дослідження*, 62, 102–121. DOI: <https://doi.org/10.34142/23127546.2025.62.09>